

D. KEYMOLEN, *Victoire Cappe (1886-1927): een sociaal apostel op de bres voor vrouwen*, KU-Leuven, (Departement Geschiedenis), Promotor: Prof. Em. Dr. L. Wils; copromotor: Prof. Dr. L. Van Molle

---

Uitgangspunten en methodologische aanpak

Deze biografie van Victoire Cappe, stichtster en motor van de christelijke sociale vrouwenbeweging in Franstalig België, is geconcipieerd vanuit een meervoudige vraagstelling.

Haar levensgeschiedenis vormt de bijzondere invalshoek van waaruit het ontstaan en de ontwikkeling van de christelijke vrouwenbeweging behandeld wordt, in de context van zowel de christen-democratische arbeidersbeweging als van het vrouwelijk emancipatieproces.

Haar persoonlijk levensverhaal is tevens voorwerp van een psychologische studie, waarin gepeild wordt naar de ontwikkeling van haar innerlijk en relationeel leven, naar het hoe en waarom van haar maatschappelijk engagement en naar de relatie tussen haar "inner world" en haar extern optreden.

Aan het meervoudig opzet beantwoordt een gevarieerde methodologische aanpak.

De kennis van in recente vrouwenstudies gehanteerde concepten en categorieën (feminisme/vrouwenbeweging, seks/gender, gelijkheid/verschil, arbeid/gezin, publiek/privé, integratie/autonomie) heeft mede richting gegeven aan het zoek- en denkwerk. De termen "vrouwen/mannen" refereren in de studie logischerwijze naar het begrip "gender", dat verwijst naar de maatschappelijk gecreëerde en dus aan historische evolutie onderhevige verschillen tussen de geslachten, zoals die geconstrueerd worden op basis van de neutrale biologische verschillen tussen de seksen. De diepe klassen- tegenstellingen en de ideologische breuklijnen, zo kenmerkend voor de toenmalige samenleving, krijgen bijzondere aandacht als wezenlijke elementen van gendergeschiedenis.

Het inzicht in de psychologische evolutie van Cappe kwam tot stand op basis van het eigen inlevings- en verbeeldingsvermogen en mede dank zij een zekere kennis van de theoretische grondslagen en fundamentele concepten van de psychoanalyse m.b.t. o.m. identiteitsontwikkeling, vroegkinderlijke en latere interactiepatronen, persoonlijkheidsstoornissen.

Het geraadpleegde bronnenmateriaal, rijk aan egodocumenten én aan allerhande bescheiden van instellingen en organisaties, wordt eerst en vooral nauwkeurig en kritisch geanalyseerd en vervolgens geconfronteerd en aangevuld met de onderzoeksbevindingen uit eerder gepubliceerde monografieën en overzichtswerken m.b.t. de christelijke arbeidersbeweging en de vrouwen-geschiedenis in België.

Cappes leven en werk

De problematische kinder- en jeugdijaren van Victoire in een ontwricht, burgerlijk gezin, haar bekering als normaalschoolleerlinge tot het katholieke geloof en de kennismaking van de jongvolwassene met het Luikse christen-democratisch gedachtegoed, vormen de voornaamste sleutels voor een goed begrip van Cappes levensverhaal. Koppige rebellie tegen de aan de lijve onder-vonden marginale positie en een onstuitbare drang om voor zichzelf en haar lotgenoten een rechtmatige plaats te veroveren in de samenleving, vormen de motor van haar dynamische inzet. Tegelijkertijd echter ontwikkelt ze een neurotische persoonlijkheid die chronisch onderhevig is aan intense gevoelens van angst en machteloosheid.

Met het oog op de emancipatie van de werkende vrouwen sticht ze in Luik in 1907 een autonoom syndicaat van naaldwerksters waarrond een cluster van beroepsgerichte, progressief-christelijke vrouwenwerken tot stand komt. Na haar optreden op het Katholiek Congres van Mechelen en haar kennismaking met kardinaal Mercier, geraakt ze geleidelijk geïntegreerd in het netwerk van kerkgebonden sociale werken. Geconfronteerd met de mannelijke dominantie in de arbeidersbeweging en in de Kerk, in het gezin, het beroepsleven en de organisaties, schippert ze permanent tussen verzet tegen de achteruitstelling van vrouwen en de aanpassing aan de kerkelijke en maatschappelijke structuren en regels die de specifieke taakverdeling en de hiërarchie tussen de geslachten in stand houden. Ze richt het Algemeen Secretariaat der Christelijke Vrouwenverenigingen op in 1912, ze organiseert beroepsleergangen, sociale en syndicale studiekringen, weken en congressen, waarbij ze blijft hameren op vrouwelijke autonomie en op de rechten van beroepsactieve vrouwen. Met Maria Baers bouwt ze het Algemeen Secretariaat uit tot een centrum van vrouwensyndicaten, -gilden, -mutualiteiten, enz. Gewaardeerd om haar militantisme wordt ze in 1914 aangesteld tot ondervoorzitster van het ACV. Ook in de oorlogsjaren ziet ze de kans om de syndicale organisaties en de vormingsinitiatieven verder te ontwikkelen.

Het tij keert naar het einde van de oorlog. De herstructurering en consolidatie van de christelijke arbeidersbeweging, in een periode waarin het zogenaamde kostwinnersmodel en het fenomeen van de “gescheiden werelden” algemeen ingang vinden, heeft grote invloed op de koers van de vrouwenbe-

weging. Het Algemeen Secretariaat wordt herdoopt tot Algemeen Secretariaat der Christelijke Sociale Vrouwenwerken. Het in 1920 opgerichte Nationaal Verbond van Christelijke Vrouwengilden legt zich, tegen de wil van Cappe in, eenzijdig toe op de belangenbehartiging en de vorming van de vrouwen aan de haard. De vrouwelijke vakbeweging van zijn kant krijgt lood in de schoenen. Cappe zelf wordt uit het ACV-bestuur gesloten en maakt ook geen deel uit van het ACW-bestuur. In de schoot van het Algemeen Secretariaat wordt ze steeds meer overvleugeld door de algemeen secretaris van de expansieve Fédération des Ligues Ouvrières Féminines Chrétiennes.

Ondertussen sticht ze met M. Baers in 1920 de eerste sociale school van het land, zodat toch weer andere, ruimere perspectieven geopend worden.

Ingevolge haar toenemend psychisch en fysiek lijden en onder de groeiende invloed van de Katholieke Actie, maakt de weerbaarheid die Victoires optreden zozeer kenmerkte, vanaf 1922 plaats voor een houding van blinde gehoorzaamheid aan het gezag van de kerkleiders. Ze komt nu in de ban van het reactionaire integraal-katholicisme. Chronisch depressief, onderhevig aan depersonalisatie en derealisatie, verlegt ze haar horizon steeds meer naar het hiernamaals.

Enkele afsluitende bedenkingen

Victoire Cappe, zoals Maria Baers en andere leidsters van de christelijke sociale vrouwenbeweging, hoort thuis in de historisch-feministische stroming die vertrekt vanuit de eigenheid of “het anders zijn” van de vrouw en vanuit het concept van de complementariteit der seksen om de gelijkwaardigheid van de geslachten te affirmeren. Alhoewel ze de wezenlijke rol van het zorgend moederschap in het gezin en in de samenleving beklemtoont en ten volle apprecieert, kan ze nochtans niet zonder meer bestempeld worden als een voorvechtster van het maternalistische feminisme, ook wel sociaal of relationeel feminisme genoemd. Hoe ideaal het kostwinnersmodel haar ook lijkt, ze weet uit persoonlijke ervaring dat de traditionele taakverdeling veel schade kan berokkenen aan vrouwen, kinderen en gezinnen. Dus zoekt ze steeds weer naar oplossingen die een min of meer harmonische combinatie van vrouwelijke beroeps- en gezinsarbeid mogelijk maken. Zodoende doorbreekt ze de traditionele constructie van vrouwelijkheid. Ze toont daarmee ook een zekere openheid t.a.v. andere leefvormen dan het “ideale gezin”. In feite stelt ze de gangbare masculiene invulling van het begrip “algemeen welzijn” in vraag. Cappe beklemtoont voortdurend de nood aan zelfstandig denkende en handelende vrouwen die hun maatschappelijke verantwoordelijkheid opnemen om de sociale ontwikkeling bij te sturen in het belang van iedereen.

In dit verband dient de aandacht getrokken op de voortrekkersrol die Cappe speelt i.v.m. de totstandkoming en ontwikkeling van het sociaal onderwijs in België. Met haar Katholieke Sociale School wil ze bijdragen tot de integratie

van vrouwen in het economisch, cultureel en maatschappelijk leven. Naast de vorming van bekwame leidsters voor de uitbouw van een moderne en veelzijdige vrouwenbeweging, worden ook professionele krachten opgeleid voor de hele sociale sector en het bedrijfsleven. Het verhaal van haar volgehouden inspanningen op het gebied van sociale vorming en onderwijs reveleert anderzijds hoe problematisch de vrouwelijke intellectuele inhaalbeweging wel verloopt. De aangetrokken lesgevers reiken, samen met de wetenschappelijk onderbouwde sociaal-economische theorieën en modellen, een fundamenteel masculiene maatschappijvisie aan, die de vrouwelijke ervaringsdeskundigen nauwelijks kunnen in vraag stellen.

De politieke opstelling van de leidster staat haaks op haar manifest appél tot vrouwelijk maatschappelijk engagement: ze houdt zich inderdaad heel haar leven afzijdig van politieke actie en ze legt de christelijk-sociale vrouwenbeweging eenzelfde gedragslijn op. De overtuigde democrate die zij aanvankelijk is, stemt wel principieel in met vrouwelijke politieke inspraak, maar houdt de boot af uit vrees voor de verpletterende mannelijke overmacht. Na de oorlog wordt ze een principiële tegenstandster van vrouwenstemrecht en van algemeen stemrecht tout-court. Haar dirigistisch optreden heeft de politieke bewustwording van de vrouwen in eigen rangen ongetwijfeld vertraagd.

Als jonge dynamische vrouw die gelooft in de goddelijke universele orde en verknocht is aan de Kerk, integreert Cappe aanvankelijk de politieke en sociaal-economische democratie én de vrouwenemancipatie in één brede christelijke visie. Alhoewel de verboden en geboden van de kerkelijke gezagsdragers en hun voortdurende inmenging in bestuurlijke aangelegenheden als een loden last op haar schouders wegen, overweegt ze op geen enkel ogenblik een einde te maken aan de samenwerking met de geestelijken. Als haar leven uiteindelijk een conservatieve, reactionaire wending neemt, verloochent ze steeds meer haar feministische idealen.

Deze studie maakt duidelijk dat de begrippen “feminisme” en “vrouwenbeweging” altijd moeten geduid worden in hun concrete historische context. De Waalse leidster die steeds op de bres staat voor vrouwen, beschouwt zichzelf absoluut niet als een feministe. Die term associeert ze automatisch met het vrijzinnig individualistisch liberalisme of met het goddeloos egalitairistisch socialisme, stromingen die in haar ogen de christelijke orde wezenlijk ondermijnen. Deze ideologische tegenstellingen verhinderen elke verstandhouding met andere militanten.

De fundamentele verstrengeling van privé- en publiek leven tenslotte, wordt in de loop van het verhaal op indringende wijze blootgelegd: de persoonlijke ervaringen en de innerlijke leefwereld van Victoire vormen van het begin tot het einde het draagvlak van haar maatschappelijk en religieus engagement.

Denise Keymolen